

Adriana ZAHARIJEVIĆ¹

Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

ŠULAMIT FAJERSTON (1945–2012) – „BITI OBOŽAVANA NE ZNAČI BITI SLOBODNA”

Kada je imala samo 25 godina, Šulamit Fajerston (Shulamith Firestone) napisala je važnu i uticajnu knjigu *Dijalektika pola: slučaj za feminističku revoluciju* (*The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*). I površna analiza pojmova u naslovu te knjige, objavljene 1970. godine, upućuje na grandioznost onoga čega se poduhvatila. Pozivanje na dijalektiku i revoluciju ukazuje, naime, na njeno marksističko nasleđe, ali predmet te dijalektike (pol) i oblik ove revolucije (feministički) upućuju na radikalnu preformulaciju datog nasleđa. Uistinu, radikalnu. Dijalektika pola inaugurisala je pojavu radikalnog feminizma.

Kao nesvršena studentkinja slikarstva u Čikagu, Šulamit Fajerston je svedočila o razvoju ključnih pokreta koji će iznedriti feminizam drugog talasa. Sredinom šezdesetih godina, američki studenti su organizovali proteste na kampusima protiv prisilne mobilizacije, po ugledu na proteste crnačkog pokreta za građanska prava. Izabrana ideološka pozadina tih protesta, posebno smela tokom Hladnog rata, bila je socijalistička: Nova levica je kampuse pretvarala u „crvene baze”. Nastojeći da objedini fragmentirani pokret, Nova levica organizuje 1967. godine Nacionalnu konferenciju za novu politiku, na kojoj se okupilo oko 2.000 predstavnika različitih organizacija. Žene su, kao i u svim dosadašnjim aktivnostima, bile prisutne u velikom broju. Njih nekoliko je insistiralo na tome da im se odobri da pročitaju žensku rezoluciju, u kojoj

1 E-mail: adriana.zaharijevic@fpn.bg.ac.rs

su zahtevale jednake plate, obdaništa i pravo na abortus. Iako im je obećano da će dobiti traženi prostor na kraju sesije, to se nije dogodilo. Zbog toga je njih pet, krajnje neočekivano, navalilo na binu zahtevajući objašnjenje. Jednu od tih žena predsedavajući je tada potapšao po glavi, rekavši joj: „Smiri se devojčice, ovde treba da pričamo o važnijim stvarima od ženskih problema”. Ta „devojčica” je bila Šulamit Fajerston (cf. Cliff 1984).

Razočarane u emancipaciju kakvu je nudila Nova levica, Fajerston i Džo Friman (Jo Freeman) u Čikagu osnivaju prvu žensku grupu, Vestsajd (Westside), koja je generisala i novo ime i novu misiju ženskog pokreta (Vestsajd objavljuje bilten *Glas ženskog pokreta oslobođenja* [*Voice of the Women's Liberation Movement*]): emancipaciju, stari marksistički pojam, odmenjuje oslobođenje. Kada je diplomirala, 1967. godine, Šulamit Fajerston se seli u Njujork, gde će biti veoma aktivna u organizovanju brojnih alternativnih ženskih mreža. Jedna je od osnivačica grupe Radikalne Njujorčanke (New York Radical Women), koja će ostati upamćena po sahrani tradicionalne ženskosti na groblju Arlington i po demonstracijama protiv izbora za mis Amerike. Ova grupa je, takođe, objavila zbirku tekstova *Zabeleške tokom prve godine* (*Notes from the First Year*), koja ima neprocenjivu vrednost za istoričarke feminističkog pokreta. Međutim, prva rečenica teksta Šulamit Fajerston o pokretu za ženska prava u SAD pokazuje da neki tadašnji uvidi nikako nemaju samo istorijski značaj:

„Na šta pomislite kada čujete reč ‚feminizam’? Na usedelicu granitnog lica opsednutu pravom glasa? Ili na Žorž Sand (George Sand) u blumerkama i s cigarom, na protivprirodnu ženu? Sva je prilika da će svaka slika koja vam se ukaže, morati da bude negativna. Nazivati nekoga feministkinjom je postala uvreda, u tolikoj meri da će mlada intelektualka, koja je često radikalna u svakoj drugoj oblasti, vatreno poricati da je feministkinja, da će se stideti tog poređenja” (Firestone 1968a).

Dve godine kasnije, Fajerston i Elen Vilis (Ellen Willis) osnivaju grupu Redstockings (Redstockings). Ta grupa, čije ime u sebi spaja pežorativnu oznaku za obrazovane žene Blustockings (Bluestockings) i levu orijentaciju grupe, iza sebe ostavlja moćan manifest koji žene eksplicitno proglašava potlačenom klasom („Naša potlačenost je totalna, i utiče na svaki aspekt našeg života. Eksploatisane smo kao seksualni objekti, kao dojilje, kao domaća posluga i

jeftina radna snaga”) i definiše „mušku suprematiju kao najstariju, najbazičniju formu dominacije... [S]vi muškarci su tlačili žene” (Redstockings Manifesto 1969). I Redstockings i Radikalne njujorške feministkinje (New York Radical Feminists), grupa koju osniva s En Koedt (Anne Koedt), snažno se zalažu za strategiju samoosvešćivanja (*consciousness-raising*). Iza te neprocenjivo važne ideje za razvoj drugog talasa feminizma, stoje sledeće reči:

„Kada odlučujemo da se borimo za oslobođenje žena, nije dovoljno da to objašnjavamo borbom protiv ‚sistema’. Sistem, naime, tlači mnoge grupe na mnoštvo načina. Žena mora da shvati da specifične metode koje se koriste da bi ona ostala potlačena, podrazumevaju njeno ubeđenje da je ona u svim vremenima sekundarna u odnosu na muškarca, i da se njen život definiše u svetlu njegovog života. Ne možemo govoriti o tome da se oslobađamo dok ne budemo slobodne od tog mita i dok sebe ne prihvatimo kao primarne” (Firestone 1968b).

Samoosvešćivanje predstavlja ključni aktivistički momenat koji je drugi talas feminizma učinio zasebnim fenomenom, drugačijim i od paralelnih pokreta koji su sticali oblik šezdesetih godina, ali i od onoga što će jednu deceniju kasnije početi da se naziva „prvim talasom”. Upravo je u otklonu od granitnih usedelica opsednutih pravom glasa Fajerston formulisala polazne tačke „novog” feminizma: ni zbog čega ne sme biti kopromisa oko osnovnih principa; da bi se zbilja osvojile pojedinačne slobode nužno je da se žene prvo osveste po pitanju svog položaja; i, kada se stvaraju savezi s drugim potlačenim grupama, žene moraju zahtevati sopstveni deo pre nego što se upuste u borbu. Šulamit Fajerston je bila radikalna žena u vreme kada je bilo mnogo radikalnih muškaraca oko nje – antimilitarista, levičara i crnih revolucionara. Odričući se kompromisa zbog svesti da i u najradikalnijim okolnostima žene ostaju na marginama revolucije, Fajerston je svojim neumornim radom sa ženama začela radikalni feminizam.

Njena uverenja dobijaju svoj konačni izraz u *Dijalektici pola*. Brojni tekstovi napisani povodom njene smrti navode jedan opsežan paragraf iz ove knjige, onaj u kojem se kaže da će reprodukcija vrste koju izvodi jedan u korist oba pola biti zamenjena veštačkom reprodukcijom, i da će tek tako „tiranija biološke porodice biti slomljena” (Firestone 1970). Neki to mesto, bez sumnje

ključno za ovu knjigu, čitaju kao vizionarsko, kao utopijsko, kao osvedočeno feminističko, demonizujući ga ili ga veličajući. Deluje, svakako, naivno da će tehnologije budućnosti sve učiniti umesto nas. No, ne sme se zaboraviti kontekst u kojem nastaje ova utopija o uklanjanju rodnih uloga, prokreativnih seksualnih odnosa, materinstva, porodice, kapitalizma i države. Reč je o razdoblju nepresušne vere u drugačiju budućnost – budućnosti u kojoj ljudi više neće biti crni ili beli, siromašni ili bogati, oni koji pucaju ili oni na koje se puca. Vera u mogućnost totalne revolucije u shvatanju čovečnosti zahtevala je radikalne ideje o tome kako da ljudi više ne budu muškarci ili žene. „Marks (Marx) je”, tvrdi Fajerston,

„došao do nečeg dubljeg no što je toga bio svestan, kada je zapazio da porodica u sebi nosi zametak svih antagonizama koji se kasnije razvijaju u društvu i državi. Jer ako revolucija ne iskoreni osnovnu društvenu organizaciju, biološku porodicu – sponu preko koje se psihologija moći uvek može krišom uvesti – pantljičara eksploatacije nikada neće biti uništena. Biće nam potrebna seksualna revolucija šira od socijalističke da bi se zbilja poništili svi klasni sistemi” (Firestone 1970).

Iako je *Dijalektika pola* esencijalizovala svoje pojmove, ona je prva uvela temeljnu promenu paradigme u način na koji se misli polnost. U stvaranju drugog talasa feminizma, ova knjiga u najmanju ruku ima vrednost putokaza: ona je, bar posredno, ukazala na pitanja na koja će svaki feminizam morati da pruži odgovore. Jer, ako se želi jednakost, i to radikalna jednakost, i ako to nije put koji je zaveštala Šulamit Fajerston, kako do te jednakosti nameravamo da dođemo?

Fajerston se povlači iz pokreta u čijem je osnivanju tako aktivno učestvovala, gotovo odmah po objavljivanju svoje prve knjige. Kako kaže Kejt Milet (Kate Millett) u dostojanstveno sročnim sećanjima na „Šuli”, Fajerston nije, poput nje, zamešala priču o književnoj kritici, nego se otvoreno sukobila sa čitavim kapitalističkim društvom. Potonji susret s nemilosrdnom kritikom, antisemitskim i antikomunističkim optužbama, učinio je da ova žena, „koja je živela u Pokretu i još nije imala ideju o tome šta je ‚stvarni svet’”, jednostavno pregori (cf. Tartorici 2012). Mnogo godina kasnije, 1998, objavila je knjigu *Prostori u kojima se ne diše (Airless Spaces)*, zbirku kratkih priča o siromaštvu,

mentalnim bolestima i psihijatrijskim ustanovama, ličnu priču ispisanu u trećem licu.

Šulamit Fajerston je umrla 28. avgusta 2012, u svojoj 67. godini. Iako je decenijama živela povučeno, nisu je zaboravili ni prijatelji ni feministkinje širom sveta. Zahvaljujući svojoj beskompromisnosti i energičnosti, ostaće upamćena kao jedna od najvažnijih feministkinja dvadesetog veka.

LITERATURA

Firestone, Shulamith. 1968a. „The Women's Rights Movement in the U.S.: A New View.” In *Notes from the First Year*. New York: The New York Radical Women. <http://library.duke.edu/rubenstein/scriptorium/wlm/notes/#newview>

Firestone, Shulamith. 1968b. „Women and the Radical Movement.” In *The New York Radical Women*. New York: The New York Radical Women. <http://www.marxists.org/subject/women/authors/firestone-shulamith/radical-movement.htm>

Redstockings. 1969. *The Redstockings Manifesto*.

http://www.redstockings.org/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=59

Firestone, Shulamith. 1970. *The Dialectic of Sex*. New York: William Morrow and Company.

Cliff, Tony. 1984. *Class Struggle and Women's Liberation*. <http://www.marxists.org/archive/cliff/works/1984/women/index.htm>

Tortorici, Dayna. 2012. „On Firestone.” *n+1*. <http://www.nplusonemag.com/on-shulamith-firestone-preface>